

**ZEYNEP
KOT TAN**

Hem olmak hem olmamak

“
Sevgisinin
değersiz
kılındığı,
kanunların
yavaş,
yüzsüzlüğün
çabuk yürüdüğü
bu gözü pek
dünyaya tek bir
sebeple katlanır
insan. Katlanır
çünkü bildiği,
bilmediğinden
daha tekindir.

“Olmak ya da olmamak, işte bütün mesele bu!” William Shakespeare’nin bu meşhur dizeleri varoluşsal bir kriz beyanı olarak okunabilir. Varoluşçuluk ile Shakespeare arasında en az dört yüzyıl bulunur fakat varoluş problemi düşünce kadar yaşlıdır. Hatta, -Albert Camus’nun tespiti doğru ise- dünyanın evrenin merkezinde olup olmadığı, tözün ruh mu cisim mi olduğu gibi sorunlar aslında birer oyundur. Gerçekten önemli tek bir felsefe sorunu vardır, o da intihar. Shakespeare’in müteakip dizeleri tam o eşikte durur: Sadece ölmek, sonsuz bir uykuda kaybolmak mı, zalim kaderin yumruklarına katlanmak mı? Dur yeter demek mi, inleyip terlemek mi? Sevgisinin değersiz kılındığı, kanunların yavaş, yüzsüzlüğün çabuk yürüdüğü bu gözü pek dünyaya tek bir sebeple katlanır insan. Katlanır çünkü bildiği, bilmediğinden daha tekindir. Yolunu değiştirip hep bildiğine dönmek, evde kalmak ister. İntiharını düşünen Hamlet, bu yüzden canına kıymaz ama ölüm düşüncesinden de vazgeçmez. Olmak ile olmamak arasındaki çatalda tam burada ortaya çıkar. Peki, bütün mesele hakikaten olmak ya da olmamak mıdır?

Prens Hamlet, babasının katilini, babasının hayaletiyle beraber ararken, ölüm ile hayat arasında gidip gelir. Danimarka kralı zaten arafta takılıdır. Ne yukarıya yukarıda, ne aşağıya aşağıda kalır. Hamlet’in matemi, katilin bulunmasıyla birlikte yerini güçlü ama payına düşen adımları atmaktan aciz bir intikâm duygusuna bırakır; yani bir araf başka bir arafa dönüşür: Amcamı öldüreyim mi, öldür-

meyeyim mi? Ya katil Claudius değilse!? Bir türlü çözülemeyen bir tereddüt ilerleyen dizelerde başka bir tereddüde dönüşür; araf genişler: Kendimi öldüreyim mi, öldürmeyeyim mi? Ya katil Claudius değilse!? Yürekten gelen ölüm arzusunu, düşüncenin soluk ışığı bulandırır; Hamlet de babası gibi, ne hayatta ne ölümdede kalabilir. Tüm bu tereddütler, düşünce ile duygu, yiğitlik ile korku, akıl ile ahmaklık, isyan ile itaat, ölüm ile hayat arasındaki sonsuz salınım... İnsanın trajik durumu budur.

Mesele ne cesaret, ne neşe, ne korku, ne keder, ne olmak, ne de olmamaktır. Mesele arasındakilerdir. Mesele budur, çünkü ne cesaret, ne neşe, ne korku, ne keder, ne olmak, ne de olmamak, karşı taraftan bir parça almadan var olamaz. Ölümü biliyor olmak, hayata tam intibakımıza; neşeyi bir kez tatmış olmak kederde boğulmamıza mani olur. Bir kez yeraltına inen insan, bir parça kömürü mutlaka yanında çıkarır. İnerken de gökyüzüyle, yaprakla iner. Biz bunu dilden biliriz. Sadece Shakespeare’in Hamlet’inden veya arada kalmışlığı anlatan diğer metinlerden değil, zaten dilin içinde olduğumuz, dil ile düşündüğümüz için biliriz. Konuşurken insan hisseder ki, her sözcük, bir diğersözcüğü içine alacak kadar geniştir. Hamlet’in “olmak ya da olmamak?” sorusu bir kez sorulduğunda, arasında-kileri de içine alacak şekilde bu yüzden genişler. Sadece Hamlet’in değil diğerlerinin de, Horatio, Claudius veya Polonius’un da sözleri, olmak ile olmamak arasında kapılar açar. Dil eşiktir; kapının ayırdığı taraflar o

eşikte birbirine dahil olur. Eşiğin varlığı, kapının; kapının varlığı ise mutlak anlamda bir ayrılığın olamayacağını alametidir.

Tüm oyun bu “arada” sözcüklerle yazılmıştır, denebilir. Hamlet bir uca, mesela yokluğa gidebilseydi konuşamazdı. Varlığa gidebilse, örneğin intihar düşüncesi, amcasını öldürme planları, babasının faili meçhul ölümüne ona dert olmuyor olsa, konuşacak bir şeyi olmazdı. Hamlet varlık ile yokluk arasında olduğu için konuşabilirdi. Konuştuğunda, ölüm uykusundan, yaşamak kaygısından ve yüreğinin acılarından bahsetti. Tüm bu sayılanlar, kahır, uyku, kaygı, acı, ölümün soluk sembolleri değil, ölümden birer parçadır. Zenginlikten,

ziyafet sofralarından, irade, güç ve imkânlardan da bahsetti. Bunlar da hayattan birer parçadır. Korkusuzca ölüme atlayışta da, neşeyle kayboluşta da bir çöl bulunur bulunmasına ama cesarete bir damla korku, neşeye bir damla keder karışsa, deniz başlar. Bir sözcük mutlaka diğer sözcükleri çağırır. Varlık yokluğa, yokluk varlığa dilde karışır.

Eşik sadece birleşmenin değil, ayrılığın da alametidir. Cesaret ile korku, neşe ile keder, kaybediş ile buluş, çöl ile deniz biz onlara isim verdiğimizde birbirinden ayrılır. Bir varolanı diğerlerinden ayıran, ismidir. Bu yüzden Heidegger’e göre isim vermek, varlık bahşetmektir. “Şu vardır” dememiz, “o”nun bizim

cümlemizden önce isimlendirilmesine bağlıdır. Aynı şekilde bir şeye ismiyle seslenmek, onu varlığa davet etmektir: Hamlet “kör bıçak” dediğinde bıçaklar körelir; “şifa”, Ophelia’ya onu çağırıldığında gelir; kralın felaket kehaneti, sözcüğüyle gerçeğe dönüşür; Batista Gonzago’yu, açtığı ayrılık bahsi gerçek bir ayrılığa yol açar diye susturmak ister. Aynı şekilde, bir sözcük unutulmaya yüz tuttuğunda, çağırıldığı şey de unutulur. Eşik kaybolursa, şeyler de birbirine karışır; kaybolur. Dil varlıkları kendine çağırırken, onlara sadece emniyet değil; çoğalma, kaybolmadan genişleme, kendi kalırken öteki olma imkanı verir. İnsan ancak dilde hem var, hem yok olabilir. ■

